

Коваль Л. І.,

к.е.н., доц., доцент кафедри бухгалтерського обліку, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ БЕЗНАДІЙНОЇ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються проблемні питання обліку безнадійної кредиторської заборгованості підприємства. Найбільш поширеним випадком визнання кредиторської заборгованості безнадійною є закінчення строку позовної давності. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки. За цієї та інших юридичних підстав, встановлених цивільним законодавством, підприємство зобов'язане віднести безнадійну кредиторську заборгованість до складу інших операційних доходів у бухгалтерському обліку та до складу інших податкових доходів у податковому обліку. Автором надані пропозиції з вирішення пов'язаних з цим облікових проблем. Пропозиції носять теоретичний та прикладний характер. Вони можуть бути використані у практичній діяльності підприємств.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, сумнівна кредиторська заборгованість, безнадійна кредиторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, позовна давність.

Koval' L. I.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

ISSUES OF BAD CREDIT DEBTS ACCOUNTING

Abstract. The article deals with the issues of accounting of enterprise's bad credit debts accounting. The most widespread case of the recognition of credit debt as bad is termination of the claim period. The total claim period is set at a duration of three years. According to this and other legal basis established by the civil law, an enterprise is required to include bad credit debts in the other operating income in accounting and in other tax income in tax accounting. The author offers proposals for solving related accounting problems. The proposals have theoretical and practical importance. They can be used in the practical activities of enterprises.

Key words: receivables, doubtful credit debt, bad credit debt, reserve of doubtful debts, claim period.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки свідчить про те, що в Україні спостерігається зміна ролі бухгалтерського обліку на підприємстві. Це пов'язано з трансформацією оподаткування підприємств за правилами чинного Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [5], який створив законодавчі умови для пріоритетності бухгалтерського обліку.

В бухгалтерському обліку підприємства відображається і дебіторська, і кредиторська заборгованість, що свідчить про його економічну активність.

Під час здійснення господарської діяльності зазначена заборгованість може набувати статусу безнадійної. У статті розглядаються проблемні питання відображення в обліку підприємства безнадійної кредиторської заборгованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання фінансового та податкового обліку безнадійної дебіторської заборгованості розглядалися науковцями та практиками, зокрема Єфімовим О. [2, с. 18], Куциком П. [3, с. 234] Солошенко Л. [12,

с. 20], Смердовим В. [11, с. 7] та іншими. В сучасних умовах ведення господарської діяльності потребують вивчення та аналітичного підходу питання відображення в обліку безнадійної кредиторської заборгованості, зокрема, строк позовної давності якої минув.

Постановка завдання. Завданням статті є порівняльний аналіз відображення в обліку підприємства бухгалтерської та податкової моделей списання безнадійної кредиторської заборгованості згідно з П(С)БО 16 “Витрати” [8] та ПКУ [5]. Метою статті є розробка автором пропозицій з удосконалення обліку списання та відновлення безнадійної кредиторської заборгованості.

Виклад основного матеріалу дослідження Характеристика облікової моделі безнадійної дебіторської заборгованості

П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість” містить таке визначення безнадійної дебіторської заборгованості: це поточна дебіторська заборгованість,

щодо якої існує невпевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності [9]. Згідно з П(С)БО 16 “Витрати” сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів включається до складу інших операційних витрат [8].

Згідно з ПКУ [5] однією з підстав визнання заборгованості безнадійною є закінчення строку позовної давності. Слід наголосити, що це твердження стосується і дебіторської, і кредиторської заборгованості.

Так, після набуття дебіторською заборгованістю статусу безнадійної у зв'язку із закінченням строку позовної давності податкове законодавство зобов'язує включити її до складу інших витрат звичайної діяльності підприємства. Проте безнадійна дебіторська заборгованість включається до складу інших витрат звичайної діяльності у сумі витрат на створення резерву сумнівних боргів [5].

Як згадувалося вище, податковий облік діяльності підприємства, зокрема облік безнадійної дебіторської заборгованості, базується на відомостях бухгалтерського обліку. Так, нагадаємо, що резерв сумнівних боргів створюється за кредитом рахунка 38 “Резерв сумнівних боргів” у момент віднесення поточної дебіторської заборгованості до складу сумнівної [5]. З іншого боку, сума резерву сумнівних боргів одночасно відображається у витратах – за дебетом субрахунку 944 “Сумнівні та безнадійні борги”.

Після того, коли сумнівна заборгованість буде визнана безнадійною, її сума списується за дебетом рахунка 38 “Резерв сумнівних боргів” з кредиту рахунка обліку дебіторської заборгованості.

Якщо ж підприємство не відображало в обліку створення резерву сумнівних боргів, а дебіторську заборгованість слід списати з балансу та відобразити у податковому обліку, тоді окремі автори пропонують виправити помилку та нарахувати резерв у попередньому періоді, в якому заборгованість ще не стала безнадійною [11]. Ми підтримуємо цю думку, оскільки після виконання вимог ПКУ підприємство матиме всі підстави віднесення безнадійної дебіторської заборгованості до складу податкових витрат.

Отже, нами описана загальна методика відображення в сучасних умовах безнадійної дебіторської заборгованості у бухгалтерському обліку та податковому обліку підприємства. Так, за правилами ПКУ порівняно до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” (далі – Закон про прибуток) вона не змінилася, за виключенням незначної зміни щодо включення її до складу податкових витрат лише після створення резерву сумнівних боргів.

Проблеми обліку безнадійної кредиторської заборгованості

Стосовно складу доходів від списання безнадійної кредиторської заборгованості у бухгалтерському обліку слід зауважити таке. На відміну від П(С)БО 16 “Витрати”, який встановлює детальну структуру витрат [8], у П(С)БО 15 “Дохід” не деталізовано структуру доходів [10]. Для цього та з метою ідентифікації безнадійної кредиторської заборгованості у складі інших операційних доходів підприємства планом рахунків призначено субрахунок 717 “Дохід від списання кредиторської заборгованості”.

Аналізуючи стан безнадійної кредиторської заборгованості у податковому обліку, передусім слід зазначити, що чинне податкове законодавство згадує про неї двічі. Так, відповідно до статті 14 ПКУ сума заборгованості одного платника податків перед іншим платником податків, не стягнута після закінчення строку позовної давності, є безповоротною фінансовою допомогою. А в статті 135 встановлено, що до складу інших доходів включають і суму такої безповоротної фінансової допомоги, і суму безнадійної кредиторської заборгованості.

Окремі автори надають безнадійній кредиторській заборгованості у податковому обліку статус безповоротної фінансової допомоги [2], а інші – розглядають у складі інших доходів безпосередньо безнадійну кредиторську заборгованість [15].

Втім, так чи інакше, безнадійна кредиторська заборгованість буде віднесена до складу доходів та підлягатиме оподаткуванню. Оскільки для податкового обліку базовою є бухгалтерська концепція, то, на нашу думку, до безнадійної кредиторської заборгованості не слід застосовувати термін “безповоротна фінансова допомога”.

Слід зазначити, що у період дії Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” безнадійна кредиторська заборгованість також прирівнювалася до безповоротної фінансової допомоги [7]. Поряд з цим, окремі підзаконні акти зобов'язували підприємства під час визнання кредиторської заборгованості безнадійною зменшувати валові витрати підприємства, пов'язані з придбанням товарів, які залишилися неоплачені.

В сучасних умовах можливість одночасного коригування витрат (їх збільшення) є нелогічним, оскільки поряд з віднесенням безнадійної кредиторської заборгованості до складу інших податкових витрат не відбувається реалізація товарів, а отже, і собівартість реалізованих товарів відсутня.

Як зазначалося раніше, найбільш поширеним випадком визнання кредиторської заборгованості безнадійною є закінчення строку позовної давності. Так, за визначенням Цивільного кодексу України, позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу [13]. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки. За цієї та інших юридичних підстав, встановлених цивільним законодавством, підприємство зобов'язане віднести безнадійну кредиторську заборгованість до складу інших операційних доходів у бухгалтерському обліку та до складу інших податкових доходів у податковому обліку.

Проте, як свідчить практика, зазначена інформація про кредитора чи кредиторів підприємства може надходити до відповідальних працівників обліку із запізненням, а саме: після закінчення звітного періоду. У зв'язку з цим в обліку підприємства виникають викривлення; проблема може подвоїтися ще й у зв'язку з документальною перевіркою органами державної податкової служби звітного періоду, на який припадають подібні ситуації. У цьому випадку

за результатами перевірки підприємства суми безнадійної кредиторської заборгованості, які не віднесені підприємством самостійно до складу доходів, будуть оподатковані, здійснені донарахування з податку на прибуток та нараховані штрафні санкції.

Наведена нами схема враховує взаємозв'язок бухгалтерської моделі обліку безнадійної кредиторської заборгованості з відображенням цих операцій у податковій площині. Поряд з цим, вона враховує практичні потреби суб'єктів бізнесу.

Таблиця 1

Облік списання та відновлення безнадійної кредиторської заборгованості

№ з/п	Зміст операції	Відображення в бухгалтерському обліку		Сума, грн	Відображення у податковому обліку	
		Дебет	Кредит		ПД	ПВ
1	На підставі акту перевірки підприємства безнадійну кредиторську заборгованість віднесено до складу доходів	631 "Розрахунки з вітчизняними постачальниками"	719 "Інші доходи від операційної діяльності"	10000	10000	-
2	На підставі акту перевірки донараховане податкове зобов'язання з податку на прибуток (19%)	17 "Відстрочені податкові активи"	641 "Розрахунки за податками"	1900	-	-
3	Перерахування з поточного рахунка донарахованої суми податкового зобов'язання з податку на прибуток в бюджет	641 "Розрахунки за податками"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	2100	-	-
4	Здійснення оплати постачальнику частини суми кредиторської заборгованості (з дотриманням вимог ЦКУ)	631 "Розрахунки з вітчизняними постачальниками"	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	3000	-	-
5	Закриття донарахованої суми податкового зобов'язання з податку на прибуток після події переривання строку позовної давності	641 "Розрахунки за податками"	17 "Відстрочені податкові активи"	2100	-	-
6	Відновлення списаної безнадійної кредиторської заборгованості у складі поточної (методом "червоне сторно")	631 "Розрахунки з вітчизняними постачальниками"	719 "Інші доходи від операційної діяльності"	10000	-10000*	
*(від'ємне значення рядка 03.26. Додатка ІД до Податкової декларації з податку на прибуток)						

Поряд з цим, на практиці спостерігаються випадки, коли після сплати підприємством донарахованої суми податку на прибуток та штрафних санкцій за результатами перевірки статус кредиторської заборгованості може змінитися з безнадійної на поточну. Наприклад, підприємство здійснить оплату постачальнику частини суми кредиторської заборгованості. Слід зауважити, що такі господарські операції можливі, якщо підприємство дотримається цивільного законодавства щодо переривання строку позовної давності. Так, згідно з ЦКУ перебіг позовної давності переривається вчиненням підприємством дії, що свідчить про визнання ним свого боргу. Таким визнанням у нашому випадку буде перерахування коштів постачальнику; крім цього, ми пропонуємо додатково оформити акт зворірки розрахунків між підприємством та кредитором.

Авторський формат обліку безнадійної кредиторської заборгованості

У зв'язку з описаними діями ми пропонуємо схему відображення зазначених господарських операцій в бухгалтерському та податковому обліку (табл. 1).

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, вказані вище пропозиції з трактування та відображення в обліку безнадійної кредиторської заборгованості, списання внаслідок закінчення терміну позовної давності, відновлення її у зв'язку із перериванням цього терміну мають прикладний характер та, на наш погляд, можуть бути використані у господарській діяльності підприємства в сучасних умовах. Практична цінність описаної вище пропозиції з обліку безнадійної кредиторської заборгованості підтверджена апробацією у практику роботи підприємства та свідчить про те, що наведений алгоритм автора заслуговує на увагу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : від 16.01. 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-4>.
2. Єфімов О. Усе тече, усе змінюється / О. Єфімов // Бухгалтерія. – 2012. – № 28. – С. 58-62.

3. Куцук П. Аналітичні аспекти управління дебіторською заборгованістю та її прогнозуванням / П. Куцук // Торгівля, комерція, підприємництво : збірник наукових праць / [редакц. кол.: Апопій В. В., Дайновський Ю. А., Скибінський С. В. та ін.]. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2010. – С. 234-240.

4. Куцук П. Облік зовнішньоекономічної діяльності підприємств у корпоративному управлінні: організаційний аспект / П. Куцук // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: Теорія, методологія, організація : тези доповідей учасників IX Міжнародної наукової конференції. – К. : Бізнес Медіа Консалтинг, 2011. – С. 270-273.

5. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.

7. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22.05.1997 р. № 283/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=283/97-ВР>.

8. П(С)БО 16 “Витрати”: наказ МФУ від 31.12.1999 р. № 318 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.

9. П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість”: наказ МФУ від 08.10.1999 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0725-99>.

10. П(С)БО 15 “Дохід”: наказ МФУ від 29.11.1999 р. № 290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0860-99>.

11. Смердов В. Безнадійна заборгованість зі строком позовної давності, що минув / В. Смердов // Податки та бухгалтерський облік. – 2011. – № 86. – С. 7-17.

12. Солошенко Л. Заборгованість зі строком давності, що минув, у ЗЕД / Л. Солошенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2011. – № 86. – С. 20-29.

13. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

14. Щодо формування податкового кредиту : лист Державної податкової служби України від 06.04.2012 р. № 10155/7/15-3417-03 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.2132.0>.

15. Герасименко Т. Інструменти зменшення кредиторської заборгованості у зовнішньоекономічних операціях / Т. Герасименко, Л. Коваль // Інтеграційні фінансово-економічні напрями розвитку України : матеріали 2-ї наук.-практ. інтернет-конф., 27

лют. 2013 р. / [відп. за вип.: проф. Куцук П. О.]. – Львів : Видавництво ЛКА, 2013. – С. 34-37.

REFERENCES

1. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy : vid 16.01. 2003 r. № 436-IV, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-4>.

2. Yefimov O. (2012), Use teche, use zminiuiet'sia, *Bukhhalteriia*, № 28, s. 58-62.

3. Kutsyk P. (2010), Analitichni aspekty upravlinnia debitors'koiu zaborhovanistiu ta ii prohozuvanniam, *Torhivlia, komertsii, pidpriemnytstvo* : zbirnyk naukovykh prats' Vydavnytstvo L'vivs'koi komertsijnoi akademii, L'viv, s. 234-240.

4. Kutsyk P. (2011), Oblik zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti pidpriemstv u korporatyvnomu upravlinni: orhanizatsijnyj aspekt, *Rozvytok systemy obliku, analizu ta audytu v Ukraini: Teoriia, metodolohiia, orhanizatsiia* : tezy dopovidej uchasnykiv IKh Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, Biznes Media Konsal'tynh, K., s. 270-273.

5. Podatkovyj kodeks Ukrainy : vid 02.12.2010 № 2755-VI, available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

6. Pro bukhghalters'kyj oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. № 996-XIV, available at : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.

7. Pro opodatkuvannia prybutku pidpriemstv: Zakon Ukrainy vid 22.05.1997 r. № 283/97-VR, available at : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=283/97-VR>.

8. P(S)BO 16 “Vytraty”: nakaz MFU vid 31.12.1999 r. № 318, available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.

9. P(S)BO 10 “Debitors'ka zaborhovanist”: nakaz MFU vid 08.10.1999 r. № 237, available at : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0725-99>.

10. P(S)BO 15 “Dokhid”: nakaz MFU vid 29.11.1999 r. № 290, available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0860-99>.

11. Smerdov V. (2011), Beznadijna zaborhovanist' zi strokom pozovnoi davnosti, scho mynuv, *Podatky ta bukhghalters'kyj oblik*, № 86, s. 7-17.

12. Soloshenko L. (2011), Zaborhovanist' zi strokom davnosti, scho mynuv, u ZED, *Podatky ta bukhghalters'kyj oblik*, № 86, s. 20-29.

13. Tsyvil'nyj kodeks Ukrainy: vid 16.01.2003 r. № 435-IV, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

14. Schodo formuvannia podatkovoho kredytu : lyst Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy vid 06.04.2012 r. № 10155/7/15-3417-03, available at : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.2132.0>.

15. Herasymenko T. and Koval' L. (2013), Instrumenty zmenshennia kredytors'koi zaborhovanosti u zovnishn'oekonomichnykh operatsiiakh, *Intehratsijni finansovo-ekonomichni napriamy rozvytku Ukrainy* : materialy 2-i nauk.-prakt. internet-konf., 27 liut. 2013 r., Vydavnytstvo LKA, L'viv, s. 34-37.